

УДК : 37.041:81.243:378.633

І. Ф. Сулим-Карлір,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
(Вінницький державний аграрний університет)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТАМИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті аналізується вітчизняний та зарубіжний досвід щодо пошуку інтенсивних методів і форм роботи студентів в позааудиторний час з метою ефективного опанування іноземною мовою. Розглядаються педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи в процесі вивчення іноземних мов студентами економічних спеціальностей.

Вища освіта України визначила як пріоритетний напрям своєї діяльності інтеграцію в єдиний Європейський освітній простір. Приєднання до найбільш конкурентоспроможного і розвинутого освітнього простору у світі вимагає від України приведення її вищої освіти у відповідність до вимог Болонської декларації. Особливого значення в контексті Болонського процесу набуває вдосконалення системи організації самостійної роботи студентів, яка має відігравати основну роль у професійній підготовці майбутніх фахівців, розвитку їхніх здібностей і готовності до фахового самовдосконалення.

Важливою умовою розв'язання цього завдання є необхідність озброєння спеціалістів, яких готує вища школа, умінням володіти іноземними мовами, здатних до вільного професійного спілкування із зарубіжними колегами, які могли б користуватися оригінальною літературою, що сприятиме ефективності виконання професійних завдань.

Особливого суспільного значення набуває вивчення іноземних мов у закладах вищої економічної освіти, оскільки їх знання є суттєвим фактором високої фахової компетенції майбутніх спеціалістів. Разом із тим практика й результати досліджень переконують, що рівень знань, умінь і навичок з іноземної мови у студентів та випускників вищих економічних навчальних закладів недостатній для задоволення зростаючих потреб як професійного, так і особистого характеру.

Одним з головних напрямів, що веде до поліпшення якості підготовки спеціаліста, є його готовність до самостійної творчої діяльності, яка формується протягом навчання у вищому навчальному закладі. Самостійна робота студентів повинна спрямовуватися на реалізацію таких тісно пов'язаних завдань, як: розвиток у студентів самостійності, вміння здобувати знання та здатність студентів самостійно використовувати ці знання у практичній діяльності. Адже молоді люди, у яких сформовані навички самостійної роботи, активніше й ефективніше засвоюють необхідний навчальний матеріал, краще підготовлені до майбутньої праці, до самоосвіти, більш кваліфіковано вирішують проблеми, що стоять перед суспільством. Рівень самостійності студентів у їх навчальній і мовній діяльності значною мірою впливає на ефективність засвоєння матеріалу з іноземної мови. За такої організації навчальної діяльності студентів знання є глибшими і під час роботи над новим матеріалом превалює перспективне орієнтування стосовно цього матеріалу, поповнюються професійні знання, вдосконалюється фахова майстерність.

Метою статті є аналіз педагогічних умов організації самостійної позааудиторної роботи в процесі вивчення іноземних мов студентами економічних спеціальностей.

Аналіз досліджень дозволяє визначити, що самостійна робота необхідна на всіх етапах навчання: як на етапі набуття нових знань, так і на етапах повторення, закріплення й використання їх на практиці.

Пошуком інтенсивних методів і форм роботи, в тому числі й у позааудиторний час, з метою ефективного опанування мовою займалося багато вчених: А. М. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кочетков, І. П. Левченко, І. В. Пасинкова, І. В. Пентіна, Ф. Б. Соколиць, С. А. Тихомиров, С. П. Шумаєва, Б. Джойс, М. Вейл, Д. Голдінг, К. Гувер, Ф. Перлз, Д. Хант.

Піддаючи глибокому аналізу ефективність системи освіти у вищих навчальних закладах, можна стверджувати, що традиційні методи навчання у вищій школі не дають задовільних результатів і не завжди стимулюють самостійність і творчість студентів. Тому й виникає потреба у використанні нетрадиційних підходів до вивчення іноземних мов.

Досвідчені викладачі-практики вказують на необхідність наочної демонстрації актуальності матеріалу, що вивчається, та показу його взаємозв'язку з майбутньою професією студентів за допомогою створення проблемних ситуацій. Саме тому студенти цілком осмислено, а не стихійно чи інтуїтивно, оволодівають знаннями з іноземної мови відповідно до своїх індивідуальних можливостей.

Так, М. Вейл [1] пропонує вибирати тематику під час вивчення іноземної мови за такими критеріями:

- теми повинні підбиратися з ініціативи самих студентів;
- під час вивчення мови давати можливість студентам приймати самостійні рішення;
- враховувати протилежні інтереси.

Засвоєння знань здійснюватиметься ефективніше, якщо під час самостійної роботи над новим матеріалом у студентів формується перспективне бачення стосовно цього матеріалу. Тоді студенти з самого початку визначають загальну кінцеву мету, яка поєднує всі елементи навчального процесу. Саме ця мета служитиме визначенню і спрямуванню подальшої діяльності майбутніх фахівців. Адже у вищому навчальному закладі економічного профілю студенти основну увагу приділяють навчальним

Навички й уміння пошуку необхідної інформації, які формуються під час вивчення іноземної мови, сприяють розвитку таких якостей студентів, які передбачають підвищення кваліфікаційного рівня спеціалістів економічного профілю.

Для того, щоб самостійна поза аудиторна робота здійснювалася більш ефективно, необхідно, щоб вона була добре продумана, спланована і організована. Адже саме чітка організація та планування самостійної роботи дозволять краще контролювати й оцінювати результати різних видів самостійної діяльності студентів і тим самим сприяти підвищенню ефективності вивчення іноземної мови.

Організація самостійної позааудиторної роботи має розглядати два важливих фактори:

- 1) суть навчального процесу у вищій школі;
- 2) специфіку навчального предмета "Іноземна мова".

На думку В. А. Козакова [2], самостійна позааудиторна робота студентів є провідною формою навчання іноземної мови, яка розвиває навички самостійної науково-інформаційної роботи, підвищує наукову й творчу активність студентів, залучає їх до глибокого вивчення досягнень передової науки та використання цих досягнень у повсякденній діяльності. Вона вказує на велике освітнє й виховне значення самостійної роботи, яка сприяє формуванню навичок творчої дослідницької діяльності студентів, потребує великої кількості знань та уміння оперувати ними і користуватися на практиці.

Творчий характер самостійної позааудиторної роботи формує у студентів уміння володіти прийомами аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння; розвиває гнучкість мислення; відкриває можливості для розвитку і стабілізації позитивних мотивів учіння для активізації процесу оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування і формування особистості висококваліфікованого спеціаліста.

П. М. Якобсон зазначає, що підвищити ефективність процесу навчання – означає сформувати достатньо стійкі інтереси учнів, що стануть спонукаючою силою, мотивацією процесу навчання і зможуть забезпечити його успішність [3].

Сучасні вчені зарубіжної вищої школи [1; 4] звертають увагу на необхідність управління і контролю за самостійною позааудиторною роботою студентів, розглядаючи іноземну мову складовою загальної професійної підготовки майбутнього спеціаліста. Вони вказують на те, що завдяки роботі, яка відбувається в позааудиторний час, у студентів розвиваються навички самостійності, підвищується наукова і творча активність, є можливість більш глибоко опанувати спеціальністю, адже головними завданнями самостійної роботи для практичного оволодіння іноземною мовою у вищому навчальному закладі є досягнення відповідного рівня знання мови, що дозволяє вільно володіти технікою наукового перекладу й навичками швидкого читання літератури зі спеціальності, з одного боку, та підготовка випускників, здатних ефективно самостійно працювати з іншомовними джерелами інформації після закінчення навчання, з іншого боку.

Аналізуючи систему вищої освіти на сучасному етапі, вчені вказують на серйозний її недолік, а саме: всі необхідні майбутньому фахівцю знання й уміння викладачі намагаються передати студенту в готовому вигляді. Автори пропонують ввести систему активного оволодіння спеціальністю: не педагог веде студента до поставленої мети, а студент самостійно й активно добивається її, спираючись на конструктивну допомогу викладача [4]. Саме самостійна робота в позааудиторний час розкриває резерви творчих можливостей студентів, поглиблює їх професійну компетентність.

Учені наголошують, що самостійна позааудиторна діяльність дозволяє проводити навчання без примусу за умови творчої взаємодії педагога й студентів, поваги до особистості студента, уваги до його потреб та інтересів. Завдяки самостійній позааудиторній роботі студенти мають можливість відчутти радість отримання інформації, обміну нею та можливість використання її в майбутній професійній діяльності; за її допомогою створюються сприятливі умови для формування фахових якостей спеціаліста, його психологічної та практичної готовності до виконання своїх головних професійних функцій.

Самостійна позааудиторна діяльність сприяє автоматизації й удосконаленню умінь і навичок студентів, завдяки їй формується пряма залежність ефективності аудиторної і позааудиторної роботи.

Для вдалої роботи студентів над завданнями зі спеціальності викладач повинен бути певною мірою ознайомлений зі змістом цієї спеціальності та іноземною літературою за фахом;

використовувати певну систему педагогічного впливу для досягнення конкретних навчальних цілей. Якщо студенти не відчують необхідність активної роботи на заняттях, не намагатимуться поглибити свої знання, отримати кращі результати, інтелектуально загартуватися, то не буде високою її ефективність таких занять.

Самостійна позааудиторна робота в сучасних умовах набуває особливого значення як найважливіший фактор формування таких якостей майбутнього спеціаліста: ініціативність, професіоналізм, здатність до справжньої творчої діяльності.

У педагогічній літературі детально розглядається самостійна аудиторна робота і лише окремі аспекти позааудиторної. Немає глибокого визначення, яке б повністю розкривало внутрішню суть самостійної позааудиторної роботи студентів економічного профілю, недостатньо точно з'ясовано її місце в загальному навчальному процесі, а також не розкрита в педагогічній літературі проблема педагогічних умов її організації, тому нами проведено дослідження в цьому напрямі.

Наведені тлумачення певною мірою доповнюють одне одного, відображаючи об'єктивне існування різних аспектів визначення поняття позааудиторної роботи, але не охоплюють цілком його обсягу. Тому, на основі визначень, які є в науковій літературі, ми вважаємо, що самостійна позааудиторна робота – це одна з форм пізнавальної діяльності студентів відповідно до самостійно визначеної мети, яка забезпечує найбільш високий рівень засвоєння матеріалу, завершує і узагальнює завдання всіх видів навчальної діяльності з іноземної мови, формує самостійність і впливає на інтелектуальний розвиток студентів. Це дозволяє їм, поєднавши міцну систему знань, умінь і навичок із сукупністю мислення, творчо ставитися до виконання навчальних завдань і активно використовувати свій багатий інтелектуальний потенціал на практиці; спонукає майбутніх фахівців до усвідомленої професійної самоактуалізації і самовдосконалення.

В обгрунтованому нами підході акцент у самостійній позааудиторній роботі робиться не стільки на самостійності дій студента, скільки на тому, що він самостійно визначає додаткову (до визначеної навчальним планом) мету. За умов такого розуміння сутності самостійної позааудиторної роботи головне завдання викладача зводиться вже не стільки до розробки предметів, з якими має працювати студент, скільки до створення необхідних умов самоактивізації, самореалізації студента як особистості, що дозволяє йому самому визначати додаткові навчальні цілі. Саме таке тлумачення сутності самостійної позааудиторної роботи дає можливість розкрити нові її організаційні форми: окрім традиційного виконання самостійних дій з текстами, він завдяки самостійно визначеній додатковій навчальній меті працює на конференціях, семінарах, засіданнях наукового студентського товариства, займається науково-дослідною роботою.

Завдяки самостійній позааудиторній роботі викладачі мають можливість створити різні ситуації: проблемність, пошук, що сприяє розвитку творчого мислення студентів. Ситуації, які передбачають проблемність, спонукають студентів до пошуку необхідної інформації, ставлячи їх у позицію творців, дослідників. Проблемність надихає їх на пошук нових знань, розвиває інтелектуальні здібності. Творче мислення є необхідною передумовою вирішення будь-яких завдань у нових, нестандартних ситуаціях. Зміст матеріалу, який пропонується для самостійного опрацювання, має бути цікавим, інформативним, емоційно забарвленим і не залишати студентів байдужими. Здатність молодих людей творчо опрацьовувати інформацію є одним з головних критеріїв рівня підготовки майбутнього фахівця до роботи після закінчення вищого навчального закладу.

У зарубіжній психолого-педагогічній літературі велике значення надається активним формам організації позааудиторної роботи та відзначається їх безпосередній вплив на підвищення ефективності в процесі вивчення іноземної мови, на розвиток інтересу, навичок самостійної роботи, творчої активності [1; 4]. Активні, нетрадиційні форми роботи сприяють розширенню загального й професійного кругозору, оволодінню уміннями спілкуватися з іноземними колегами, підвищують культуру мовлення студентів.

Аналіз зарубіжного досвіду роботи дозволяє стверджувати, що саме завдяки самостійній позааудиторній роботі виявляється максимальна активність студентів, яка полягає в бажанні перетворити одержані знання з іноземної мови в постійну життєву потребу у своїй майбутній професійній діяльності. У раціональному використанні самостійної роботи також криються значні резерви підвищення мотивації. Розвиток самостійності у студентів дозволяє їм, поєднавши міцну систему знань, умінь і навичок з сукупністю мислення й індивідуальних особливостей характеру, творчо ставитися до виконання навчальних завдань, активно використовувати свій багатий потенціал на практиці.

Саме в позааудиторний час відбувається засвоєння знань, здійснюється формування вмій і практичне відпрацювання навичок студентами, які вони зможуть використати у своїй майбутній професійній діяльності. Засвоєння знань вважається цінним лише в тому випадку, коли воно досягає рівня практичного застосування.

Визначаючи зміст і конкретні засоби формування молодого покоління спеціалістів, які зможуть забезпечити цивілізоване становлення нашої держави, слід у кожному вищому навчальному закладі створити належні умови для їх успішної реалізації, для розвитку інтелектуальної діяльності майбутніх молодих фахівців.

Таким чином, за допомогою ефективного використання новітніх педагогічних технологій, цілеспрямованої роботи з обміну інформацією на вербально-логічному рівні у студентів спостерігатиметься стійка мотивація для подальшого вдосконалення знань з іноземної мови. Це досить чітко виражається в плануванні усвідомленої самостійної роботи студентів з іншомовними текстами професійного спрямування, в умінні активно використовувати свої знання з іноземної мови в процесі комунікації за межами навчального процесу, що сприятиме їх самоактивізації, самореалізації і дозволить самим визначати додаткові навчальні цілі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. A Call for Change in Education // National Commission for Excellence in Education. – 1987. – 56 p.
2. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение. – К.: Вища школа, 1990. – 248 с.
3. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін.; За заг. ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 501 с.
4. Shonbergen V. The Effective Supervisional Colleagues Self Direction and Professional Growth // The High School Journal. – 1986. – V. 69. – № 4. – P. 15-20.
5. Коваленко Е. Э. Методика профессионального обучения: Учебник для инженеров-педагогов, преподавателей спецдисциплин системы профессионально-технического и высшего образования. — Харьков: Штрих, 2003. – 480 с.
6. Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти: Науково-методичний збірник / Ред. кол.: І. А. Зя-зюн (голова) та ін. – К., 1994. – 384 с.
7. Система організації самостійної роботи студентів: досвід, проблеми: Матеріали науково-практичної конференції. – К.: КНЕУ, 2000. – 260 с.

Матеріал надійшов до редакції 18.12. 2009 р.

Сулим-Карлір І. Ф. Педагогические условия организации самостоятельной внеаудиторной работы в процессе изучения иностранных языков студентами экономических специальностей.

В статье анализируется отечественный и зарубежный опыт поиска интенсивных методов и форм работы студентов во внеаудиторное время с целью эффективного освоения иностранного языка. Рассматриваются педагогические условия организации самостоятельной внеаудиторной работы в процессе изучения иностранных языков студентами экономических специальностей.

Sulym-Karlr I. F. Pedagogical Conditions of Self-Organizing Extracurricular Work in the Process of Learning Foreign Languages by Students of Economics.

The article analyzes the domestic and foreign experience of intensive search methods and forms of work of students in extracurricular time to the effective exploitation of foreign language. We consider the pedagogical conditions for self-organizing extracurricular work in the process of learning foreign languages by students of economics.